

Gemengd maar wel apart - samenleven in vernieuwde buurten

Author(s)

Nio, Ivan

Publication date

2022

Document Version

Final published version

Published in

SuperWest 2000-2021

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Nio, I. (2022). Gemengd maar wel apart - samenleven in vernieuwde buurten. In M. De Hoog, & A. De Wit (Eds.), *SuperWest 2000-2021: vernieuwing van de Amsterdamse tuinsteden* (pp. 30-43).

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please contact the library: <https://www.amsterdamuas.com/library/contact>, or send a letter to: University Library (Library of the University of Amsterdam and Amsterdam University of Applied Sciences), Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Nieuw-West heeft een bevolking die steeds diverser wordt. Deze superdiversiteit kan leiden tot fricties, maar is ook de kracht van Nieuw-West. In twee eerdere publicaties is verkend hoe verschillende groepen bewoners de Westelijke Tuinsteden gebruiken en welke betekenis zij geven aan routes, plekken en voorzieningen.¹ De conclusie was dat Nieuw-West een eigen vitaliteit en stedelijkheid heeft. Op diverse plekken overlappen de leefwerelden van de groepen bewoners elkaar waardoor Nieuw-West een eigen publiek domein heeft, zoals de winkelpleinen, de stadsstraten en de parken. Op dat moment was de vernieuwing nog gaande en was er nog geen goed zicht op hoe verschillende bewoners in buurten met elkaar samenleven. Nu de eerste buurten zijn afgerond en het merendeel van de bewoners hier al enige jaren woont, kan een eerste balans opgemaakt worden.

Sociale menging

Er zijn de afgelopen twintig jaar ruim 25.000 nieuwe woningen gebouwd en gerenoveerd in de tuinsteden. Er zijn sterk verdichte en gemengde buurten ontstaan zoals het Zuidwestkwadrant in Osdorp en de Kolenkitbuurt in Bos en Lommer. In de Staalmanpleinbuurt en in Geuzenveld is het tuinstedelijk karakter vernieuwd. Maar wat zijn het eigenlijk voor buurten geworden en hoe wordt er samengeleefd? De leefbaarheid in vernieuwde buurten is volgens statistieken verbeterd. Positief is ook dat de verdichting de realisatie van een breder aanbod aan voorzieningen mogelijk heeft gemaakt. Maar daarmee is nog niet alles gezegd. Het debat over het samen-

GEMENGD MAAR WEL APART – SAMENLEVEN IN VERNIEUWDE BUURTEN

leven in Nieuw-West is de afgelopen jaren verscherpt. Het gespannen samenleven van verschillende groepen bewoners was het onderwerp van de spraakmakende documentaire *Terug naar de Akbarstraat* (2020). Ook de toegenomen gentrificatie in met name Slotervaart en Overtoomse Veld vormt een heikel discussiepunt.² In buurten zijn grotere verschillen in inkomens ontstaan. En er is de sombere diagnose dat ondanks de vernieuwing de uitdagingen waar Nieuw-West voor staat op het gebied van leefbaarheid, veiligheid, ongelijke kansen en problemen achter de voordeur nog altijd heel groot zijn.³

Dit artikel gaat in op de sociaal-culturele effecten van de stedelijke vernieuwing. De belangrijkste doelstelling van de stedelijke vernieuwing was menging tussen koop, sociale huur en vrijesector-huur om een sterkere menging van bevolkingsgroepen te krijgen, naar inkomen, etnische achtergrond en opleiding. Door de stedelijke vernieuwing wonen verschillende groepen bewoners tegenwoordig naast elkaar. Toch is er nog weinig bekend over de effecten van de sociale menging voor het samenleven. Hoe werkt dit in de praktijk? De meeste bewoners waarderen hun nieuwe woning. Maar hoe bevallen de buurt en de burens, de bouwblokken met collectieve ruimten en het aanbod aan voorzieningen en openbare ruimten? Dit essay verkent het samenleven aan de hand van drie vernieuwde

buurten: de Staalmanpleinbuurt, Laan van Spartaan en de Dudok- en Bakemabuurten. Er zijn 35 gesprekken gevoerd met uiteenlopende bewoners in koop- en huurwoningen.⁴ De buurten verschillen in de mate van vernieuwing: van volledig nieuw (Laan van Spartaan) tot combinaties van renovatie en nieuwbouw (Staalmanpleinbuurt en de Dudok- en Bakemabuurten).

Verstedelijking

Een Marokkaanse man die sinds 1978 in de Staalmanpleinbuurt woont en is verhuisd naar een eengezinswoning in de sociale huur, beschrijft hoe zijn buurt is veranderd: 'Tot tien jaar geleden was het verpauperd. Met veel hangjongeren en criminaliteit. De bevolkings-samenstelling is weer gemengd. Je ziet naast Marokkaanse en Turkse gezinnen ook weer blanke kinderen en Hollandse gezinnen. Je ziet een multiculturele samenleving zoals het eigenlijk hoort.' Door de mix aan sociale huurders en bewoners in de vrijesector-huur en koop zijn andere buurtsamenlevingen ontstaan. Bewoners met verschillende inkomens, opleidingen en culturele achtergronden leven in superdiverse buurten met elkaar samen. In vernieuwings-buurten zijn oudere autochtonen en bewoners met een migratie-achtergrond verhuisd omdat hun woning werd gesloopt of gerenoveerd. Het beleid van de woningcorporaties was gericht op doorstroming in de eigen buurt. Sociale netwerken konden daardoor behouden blijven. Hoogopgeleide nieuwe stedelingen maakten de sprong over de ring en vestigden zich in een grotere woning in Nieuw-West. Een belangrijke groep in de stedelijke vernieuwing zijn echter ook starters en doorstromers uit Nieuw-West zelf. Dit zijn hybride stedelingen: de kinderen van de oorspronkelijke stedelingen en migranten. Een deel van de tweede generatie die is opgegroeid in Nieuw-West is sociale stijger. Voor de nieuwe Turkse en Marokkaanse middenklasse weerspiegelt de vernieuwing hun maatschappelijke stijging. Tot vijf jaar geleden voldeden de koop- en vrijesectorwoningen nog aan de financiële mogelijkheden van middeninkomens.⁵

Door de vernieuwing ervaren verschillende groepen een nieuwe stedelijkheid in Nieuw-West, met name in de Ringzone. Het is vanzelfsprekender geworden om als starter of doorstromer uit vooroorlogse buurten naar Nieuw-West te verhuizen. De Kolenkitbuurt, Laan van Spartaan, Overtoomse Veld en Slotervaart liggen gunstig nabij de Ring, het openbaar vervoer is goed en er zijn dagelijkse voorzieningen op loop- of fietsafstand. De omgeving is bovendien heel groen. De kwaliteit van Nieuw-West is dit hybride karakter, een combinatie van rustig wonen in de nabijheid van groen en stedelijkheid. In Laan van Spartaan en de Staalmanpleinbuurt zijn ook eengezinswoningen gebouwd, wat ze aantrekkelijk maakten voor gezinnen. In de Ringzone is veel studentenhuusvesting gerealiseerd in onder andere Laan van Spartaan en in de Delflandpleinbuurt. Door de in- en uitstroom van studenten en jongeren met kortlopende huurcontracten is een permanente dynamiek ontstaan.

De Ringzone wordt steeds meer als een extensie gezien van de stad binnen de ring. Getalsmatig behoren nieuwe stedelingen in de Ringzone ook niet langer tot een kleine minderheid. Een voorbeeld is Laan van Spartaan, waar enkele vestigers uit de Baarsjes en Bos en Lommer even over twijfelden. De ligging in Nieuw-West doet hen niet meer zoveel. Een nieuwe stedeling: 'Ik denk dat het sentiment binnen en buiten de ring een beetje aan het vervagen is. Mensen gaan meer op zoek naar plekken die wat verder van de stad af

VVA-Spartaan, Laan van Spartaan.

gelegen zijn.' Er leeft ook het gevoel dat Laan van Spartaan 'up en coming' is, net als Bos en Lommer. De A10 is minder van belang geworden als grens tussen binnen en buiten de ring. De Ringlijn van de metro is nu een nieuwe mentale grens. De ligging, voorzieningen en sociale mix maakt buurten net buiten de ring aantrekkelijk voor uiteenlopende groepen. Een nieuwe stedeling: 'Laan van Spartaan is voor mij een stadswijk. Ik vind de bevolkings-samenstelling ook stads. Dat komt door de verschillende soorten mensen, jong en oud, verschillende culturen.' Dat gevoel van stedelijkheid ervaart men vooral op de hoek op de Jan van Galenstraat, met druk verkeer en een diversiteit aan bewoners en bezoekers van voorzieningen (van het ROC tot het ziekenhuis). Ook de bewoners in de Staalmanpleinbuurt hebben het gevoel in een soort overgangsgebied te wonen: stedelijker dan Nieuw-Sloten en groener, ruimer en rustiger dan binnen de ring.

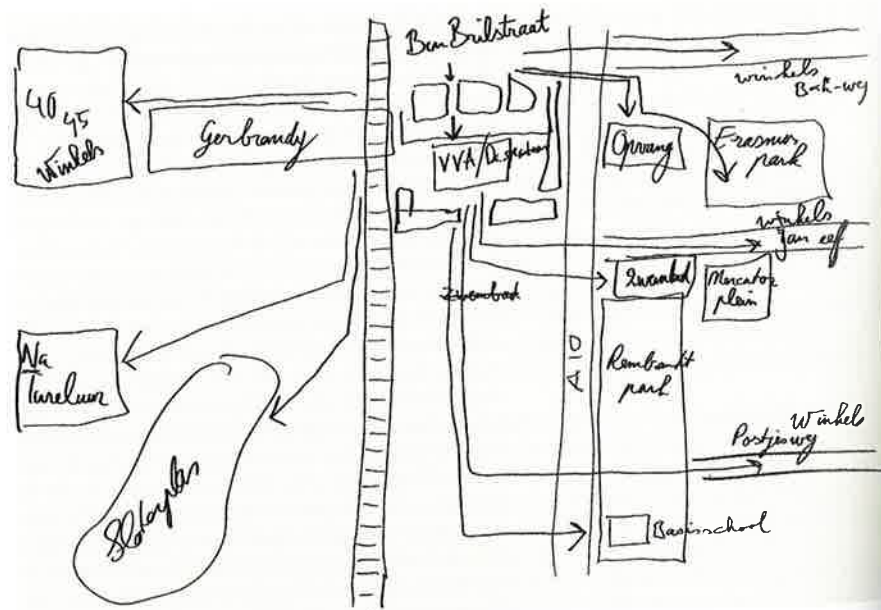
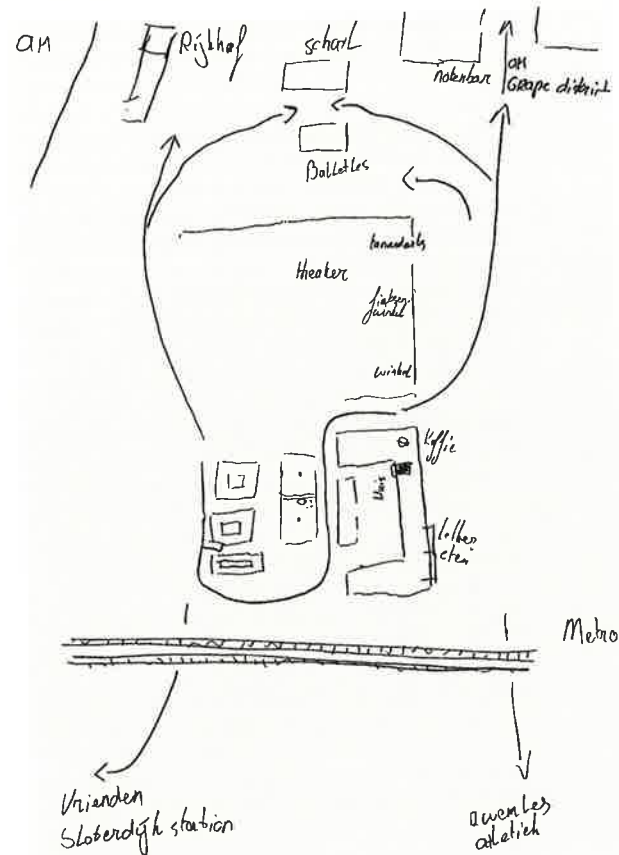
De waardering voor de vernieuwde buurten is afhankelijk van de ligging, de voorzieningen, de mix aan huur- en koopwoningen en de bewonerssamenstelling. Elke buurt heeft een eigen identiteit die wordt bepaald door de nieuwbouw en renovatie en door de bewonings-geschiedenis. Hoe een buurt bevalt hangt er ook vanaf of men zich een beetje kan identificeren met andere bewoners.

Geuzenveld heeft bij veel bewoners uit Nieuw-West nog altijd een minder goede reputatie dan Osdorp en Slotervaart. Toch heeft dit

gebied een eigen karakter en stedelijkheid door de nabijheid op loopafstand van parken en winkels en markten op het Lambertus Zijlplein en Plein '40-'45. 'Ik vind het fijn dat je hier alles op loopafstand hebt. Om de hoek zijn een Turkse slager, bakker en groente-boer, maar ook drie supermarkten', zo vertelt een vrouw in de Bakemabuurt. De Bakemabuurt en Dudokbuurt worden door bewoners niet als aparte buurten beschouwd, maar als onderdeel van een groter gebied waartoe ook het Lambertus Zijlplein behoort. Het zijn vooral de mensen met een woongeschiedenis in Geuzenveld die de wijk waarderen vanwege ligging, voorzieningen, het groen en de sociale netwerken. In Geuzenveld en Slotermeer wonen relatief veel bewoners met een Marokkaanse en Turkse achtergrond. Zo vertelt een 70-jarige Marokkaanse man die al sinds 1977 in de Dudokbuurt woont dat zijn sociale huurwoning werd gerenoveerd, maar dat ze niet uit de buurt wilden verhuizen. 'Ik ben nooit verhuisd, ik blijf hier, alles is op loop- en fietsafstand: winkels, Plein '40-'45, de moskee, familie en vrienden.' Veel koopwoningen op verschillende vernieuwings-locaties in Geuzenveld zijn gekocht door Turkse Amsterdammers. In de Dudok- en Bakemabuurt behoren de kopers wel tot een minderheid en is meer sociale woningbouw gerealiseerd dan aanvankelijk was gepland. Er zijn bij kopers – en met name de nieuwe stedelingen – in Geuzenveld meer twijfels over de resultaten van de vernieuwing dan in Slotervaart. Vooral het vele zwerfvuil op straat betekent een aantasting van de leefbaarheid en de reputatie van de buurt.

In sommige buurten is sprake van een gedeeltelijke continuïteit in de bewoningsgeschiedenis, zoals in de Staalmanpleinbuurt. Veel bewoners zijn doorgestroomd naar een andere woning. In Laan van Spartaan is iedereen juist nieuw en dat leidt tot een zekere pioniersgeest. De Bakemabuurt is in fysiek opzicht een mooi voorbeeld van behoud door vernieuwing, maar in sociaal opzicht is het een geheel andere buurt geworden. In de Bakemabuurt was vroeger een sterke sociale cohesie. Er woonden veel protestantse gezinnen die gebruik maakten van dezelfde kerk, school, buurtzaal en winkels.⁶ Vanaf de jaren tachtig werd de buurt sociaal gemengder, maar de uitgestelde vernieuwing en de uitplaatsing van het grootste deel van de reguliere huurders zorgde voor sociale ontwrichting. Gedurende een flink aantal jaren kende de buurt veel tijdelijke bewoners als studenten en kunstenaars. Volgens de gebiedsmakelaar is de betrokkenheid van de nieuwe bewoners bij de Bakemabuurt beperkt. Er zijn nog geen sterke sociale netwerken.

Door de bouw van duurdere koop- en huurwoningen zijn de sociaal-economische verschillen tussen bewoners groter geworden. De huizenprijzen zijn de afgelopen jaren sterk gestegen. In de sociale huursector komen steeds meer kwetsbare huishoudens wonen.⁷ Door de sociale dynamiek kan het evenwicht in een vernieuwde wijk als wankel worden ervaren. Terwijl de Staalmanpleinbuurt voor een belangrijk deel tot rust is gekomen, krijgen andere buurten een nieuwe functie als aankomstplek in Amsterdam en als tijdelijke woonlocatie. Dat komt door het gegroeide aanbod aan vrijesector-huurwoningen, door tijdelijke huurcontracten en door verhuur en verkamering van koopwoningen. In de Bakemabuurt blijken veel koopappartementen nu verhuurd te worden aan studenten, expats en arbeidsmigranten uit Oost-Europa. Een man van Marokkaanse afkomst ziet dit met lede ogen aan: 'Als dat de uitbreiding van de buurt is, dan ga je weer terug naar de oude, ongewenste situatie.'

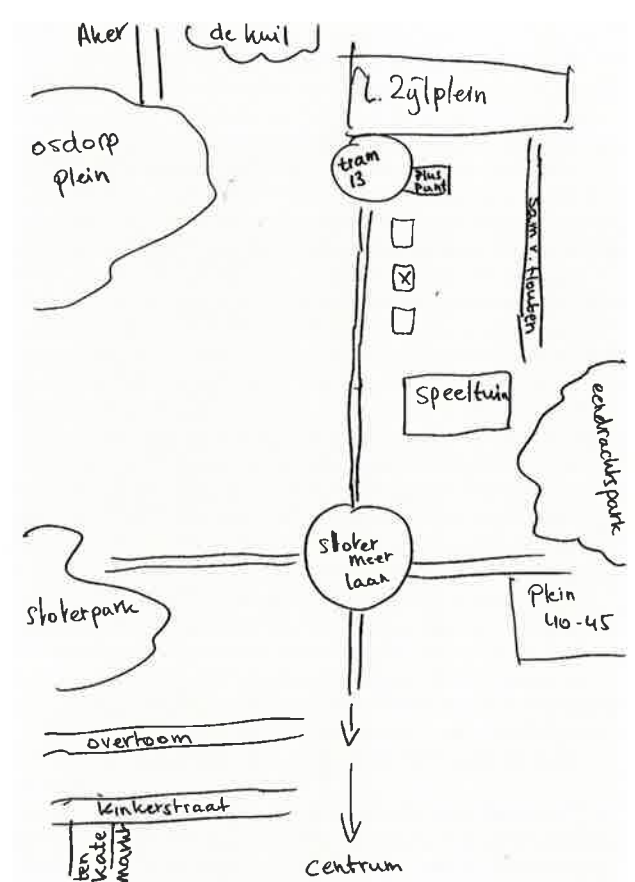
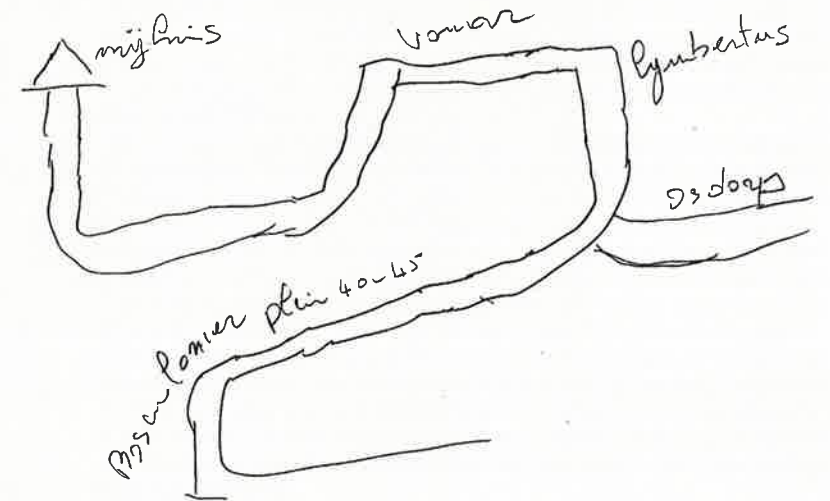

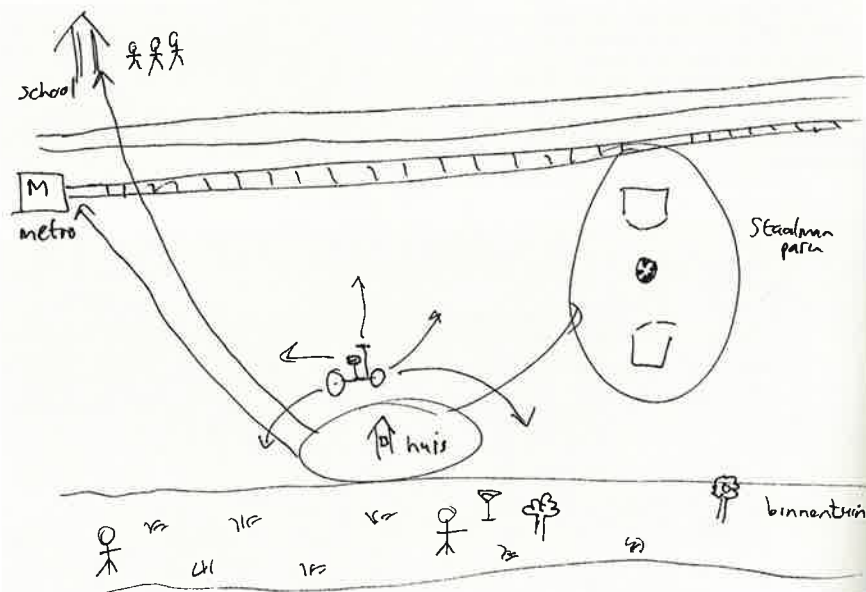
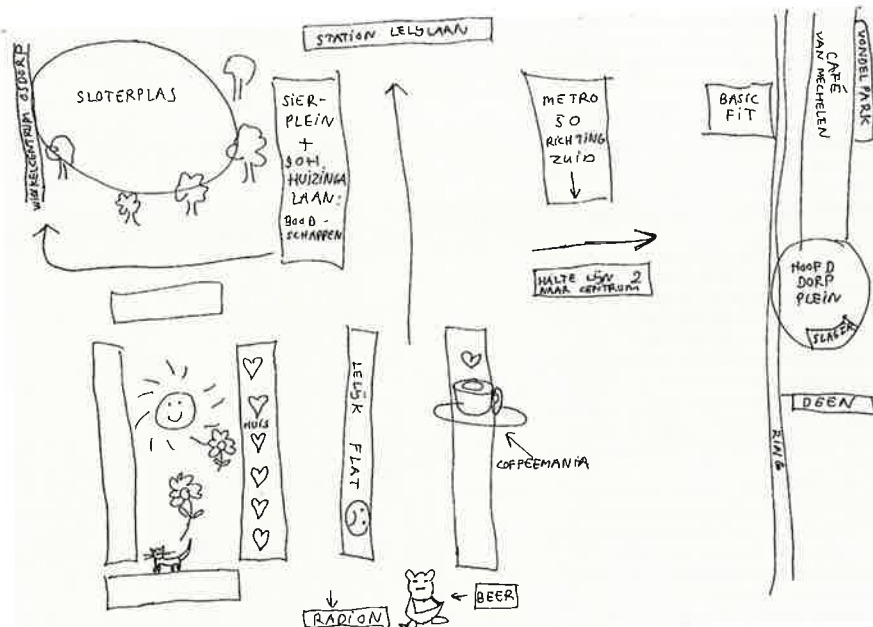
< De mental map van een 36-jarige nieuwe stelling in een vrije sector huurappartement in Laan van Spartaan laat zien dat voor hem de A10 is verdampt. De metrolijn is een nieuwe grens geworden. 'Laan van Spartaan is voor mij een stadswijk geworden. Ik ben wel op de stadskant georiënteerd, niet op Nieuw-West. Plein '40-'45 vermijd ik zoveel mogelijk. Daar voel ik me niet thuis.'

<v> Een 41-jarige man woont in een een-gezinskoopwoning in Laan van Spartaan. 'Er wonen in deze straat veertig kinderen. In de weekenden rennen tien tot vijftien kinderen rond. Het is een hele veilige omgeving voor kinderen maar toch stads. In de zomer zitten mensen buiten op straat en wordt er veel buiten gegeten. En we lijken wel een beetje op elkaar. Het is wel hoger dan gemiddeld opgeleid.'

> Een 53-jarige nieuwe stelling woont in een koopappartement in de Bakemabuur: 'Ons appartement is heel mooi, maar de buurt daar heb ik nog steeds kanttekeningen bij. Het is een achterbuurt, maar de voorzieningen zijn op zich goed en er is veel groen. Er ligt ook veel zwerfvuil. Daar schaam ik me wel voor.'

>v> Een 70-jarige Marokkaanse man woont sinds 1977 in de Dudokbuurt en is een paar jaar geleden verhuisd naar een gerenoveerde sociale huurwoning: 'Ik ben nooit verhuisd naar een andere buurt. Ik blijf hier. Alles is op loop- en fietsafstand: winkels, Plein '40-'45, de moskee, familie en vrienden.'

< In 2016 maakte een bewoonster van een koopwoning deze tekening van de Staalmanpleinbuurt en omgeving. Daar is het inmiddels verdwenen Coffeemanía nog op te zien, een belangrijke ontmoetingsplek in de buurt. Vijf jaar later vertelt ze dat ze nog steeds tevreden is over het gemengde blok met gemeenschappelijke binnentuin: 'Ik vind gemengde blokken heel belangrijk. Juist het dagelijks zien slaat een soort brug. En je groet elkaar ook.'

<v Een nieuwe stedeling is eigenaar van een eengezinswoning in de Staalmanpleinbuurt. 'Ik wil mezelf een kans geven om meer mensen in de wijk te leren kennen. Meer gevoel krijgen wat er bij andere mensen speelt. Misschien kan ik nog iets bijdragen. Maar als je mij eerlijk zou vragen wat zou je het liefste aan de overkant van de binnentuin willen hebben, dan heb ik het liefste mensen zoals ik.'

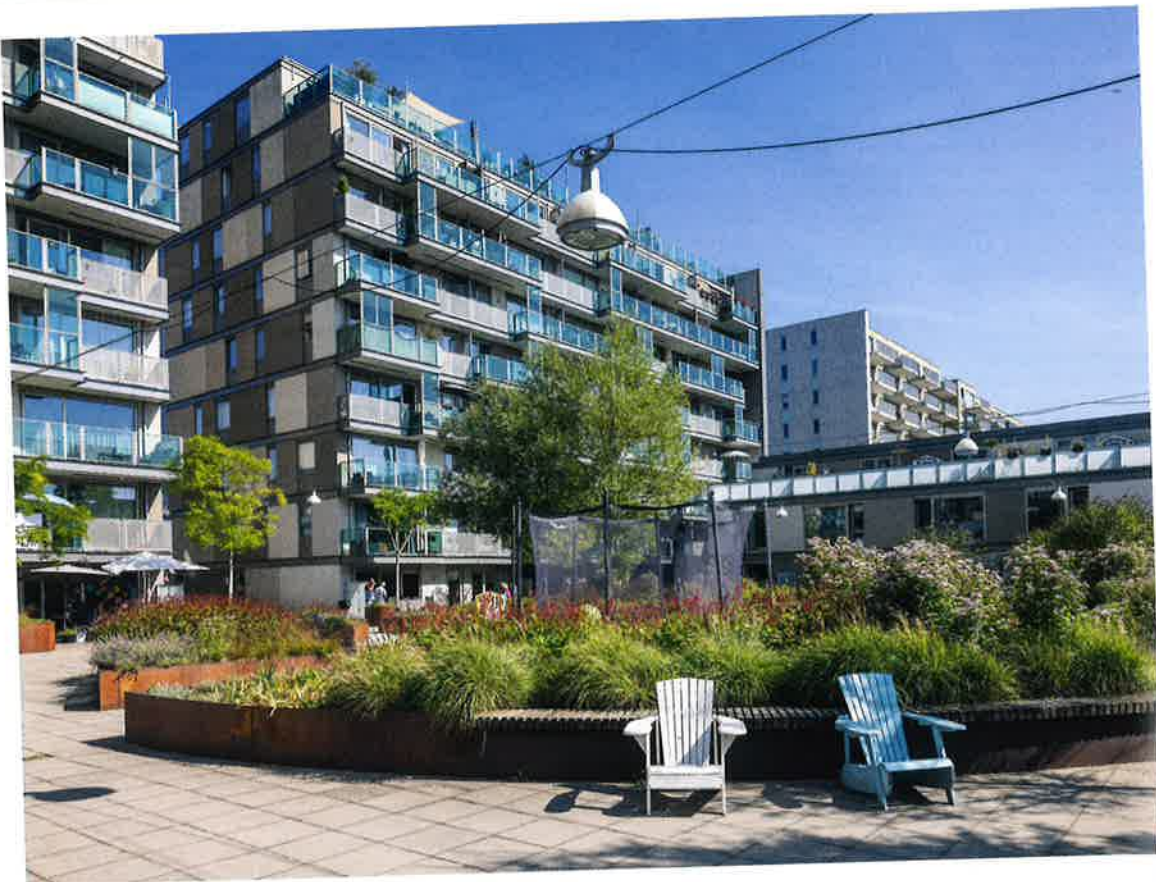
Nieuwe collectiviteit

Kopers en huurders waarderen de sociale mix in hun buurten.⁸ Menging voorkomt stigmatisering en vermindert problemen, zoals met hangjongeren. Elke vernieuwde buurt is sociaal gemengd, maar het echte samenleven gebeurt op blokniveau. Een gevoel van thuiszijn wordt mede bepaald door de bewoners waarmee een woonblok en collectieve ruimten als een hal, portiek, galerij, lift en binnentuin wordt gedeeld. Als bewoners rekening met elkaar houden of een beetje op elkaar lijken wat betreft sociale status en leefwijze kan het stedelijk samenleven harmonieus verlopen. In nieuwe appartementencomplexen zijn afstandelijke omgangsvormen de regel en dat hoeft niet als onprettig te worden ervaren als er maar enige stabiliteit in bewoning is en men elkaar herkent en kan plaatsen, zoals een 75-jarige bewoonster stelt: 'De mix in deze flat vind ik wel interessant. We komen niet bij elkaar over de vloer en drinken geen koffie met elkaar. Het is aangenaam en vertrouwd, maar wel op afstand.' De schaal van nieuwe appartementencomplexen met sociale huurwoningen wordt soms wel als te groot ervaren in vergelijking met portiekflats, waar men een trappenhuis met slechts acht huishoudens deelt. 'We hebben een heel fijn portiek. Ik heb goed contact met al mijn burens', vertelt een bewoner in een gerenoveerde portiekflat. Een bewoonster van een sociale huurwoning vindt een wooncomplex in de Bakemabuurts te anoniem: 'Dat hier vijftig huishoudens wonen betekent dat je mensen niet zo snel zult aanspreken. Van tachtig procent weet ik niet waar ze wonen. Het blok is te groot.' Bewoners met verschillende leefwijzen wonen dicht op elkaar. Gelijkerichte opvattingen over leefregels kunnen ontbreken wat zorgt voor ergernis over het gebruik van collectieve ruimten.

Met vernieuwingsprojecten is geprobeerd om een nieuwe betekenis te geven aan de collectieve ruimte van de tuinstad. Nieuwe gemeenschappelijke binnentuinen verschillen in ruimtelijke maat, inrichting en beheer, wel of niet afgesloten, en de samenstelling van bewoners van een bouwblok. Binnenterreinen kunnen leiden tot een gevoel van eigenaarschap en ontmoetingen. In verschillende vernieuwingsprojecten blijkt een nieuwe collectiviteit te zijn ontstaan tussen gelijkgezinde bewoners. In gemengde complexen kan de mix tussen koop- en sociale huurwoningen echter ook leiden tot beheerproblemen en fricties in het gebruik en de betekenis van collectieve ruimten.

In Laan van Spartaan zijn drie blokken met eengezinswoningen en appartementen gebouwd rondom autovrije binnenpleinen die met poorten zijn afgesloten. In twee hoven met koop- en vrijesectorwoningen zijn veel contacten tussen gezinnen met een vergelijkbare sociaal-economische status. Een nieuwe stedeling vindt het wonen aan het plein heel fijn: 'Vooral voor de kinderen. Afgesloten dus heel beschermd. Als we in de zomer veel buiten zitten met z'n allen noemen we het plein wel de camping. Een dorp in de stad.' In de smalle Ben Brilstraat met rug-aan-rugwoningen is eveneens een sterke cohesie. Net als de hoven is het een nieuw type collectieve ruimte waar veel nieuwe stedelingen met kleine kinderen wonen. In een ander hof met vrijesector- en sociale huurwoningen spelen wel kinderen, maar functioneert het hof veel minder als ontmoetingsplek voor ouders.

In de Staalmanpleinbuurt is menging van sociale huur- en koopwoningen tot op blokniveau doorgevoerd. Verschillende gemengde blokken met gedeelde binnentuinen zijn gerealiseerd. Op een paar

Noordstrook (Hof B), Laan van Spartaan.

plekken zijn bij kopers groepjes ontstaan die gezamenlijk activiteiten ondernemen. Ondanks gemeenschappelijke tuinen blijkt er weinig contact tussen kopers en huurders. Dat is zeker niet altijd onwil, maar het verschil in inkomen, opleiding en wooncultuur is meestal groot. Daar komt bij dat kopers voldoende hebben aan de contacten met 15 tot 20 andere kopers in een blok of straat. Sociale huurders kunnen zich buitengesloten voelen, maar ze hebben ook hun eigen sociale netwerken.⁹ Binnen de eigen etnische groep is vaak veel onderlinge hulp en samenhang. Zo zegt een vrouw van Marokkaanse afkomst: 'Ik vind de Staalmanpleinbuurt een hele prettige buurt om te wonen. Het is een sociale buurt. Naast mijn familie heb ik ook veel contact met burens die ik help. Ik kan hier ook mezelf zijn. De meeste mensen hebben geen vooroordeel over mij met mijn hoofddoek.' Er zijn verschillende opvattingen over de menging op blokniveau. Een nieuwe stedeling erkent de waarde van menging: 'Je ziet wederzijds waar je dagelijks mee bezig bent. Juist in de kleine dingen. We hebben aan beide kanten verjaardagen. Je hangt de was op. Juist dat dagelijks elkaar zien slaat een soort brug. En je groet elkaar ook.' Maar een nieuwe stedeling die in een ander gemengd blok woont bekend: 'Wat ik het liefste aan de overkant zou hebben, zijn mensen zoals ik.'

In de Staalmanpleinbuurt ontstonden tijdens participatieprocessen contacten tussen actieve bewoners met verschillende

Collectieve binnentuin Bakemabuurt.

achtergronden uit verschillende woonblokken. In het dagelijks leven is echter niet de buurt als geheel, maar het bouwblok de schaal waarop interacties en het samenleven plaatsvinden. Dit is ook waar te nemen in de Bakemabuurt en Laan van Spartaan. De betrokkenheid van bewoners is vooral gericht op het microniveau van de straat, het hof en de directe burens. Onderlinge contacten tussen kopers worden vergemakkelijkt doordat bij de oplevering van woningen bewoners elkaar leren kennen op een borrel. Vervolgens ontstaan app-groepjes. Digitale media versterken overal een gerichtheid op de eigen groep en sluiten mensen in en uit. Zo hebben in de Dunantbuurt de kopers een eigen digitale groep waar de sociale huurders uit de gemengde blokken niet aan mee doen. De kopers vormden al een grote groep en volgens een bewoner 'was dat ook wel weer een soort van genoeg. Het had wel geholpen als er een *socializing event* was georganiseerd waarbij de huurders ook waren betrokken'. Het helpt hier ook niet mee dat de hoven van de gemengde blokken als parkeerterrein voor auto's zijn ingericht.

In de Bakemabuurt zijn de collectieve binnentuinen in de gemengde blokken eigendom van de VvE's. Op mooie dagen gebruiken de kopers en vrijesectorhuurders deze gemeenschappelijke tuinen als verblijfs- en ontmoetingsruimte waar ze ook kunnen barbecueën. Sociale huurders mogen geen gebruikmaken van deze tuin. Het leidt tot tevredenheid bij de kopers: 'Ik vind het wel fijn dat alleen de

kopers er gebruik van kunnen maken. Ik zou het vervelend vinden als er mensen komen die ik niet ken. En dan wordt het ook te druk. En ook meer vervuiling.' Een huurder is het daar uitdrukkelijk niet mee eens: 'Waarom zouden wij ook geen gebruik mogen maken van de tuin. Nu houd je het onderscheid zo groot.' Hier is een onnodige barrière ontstaan tussen sociale huur en koop. Sociale huurders zijn hier buitengesloten van de collectieve ruimte in hun eigen wooncomplex.

Publieke voorzieningen

Uit alle gesprekken blijkt dat er in de buurten weinig contacten zijn tussen huurders en kopers en tussen mensen met verschillende migratieachtergronden. 'Het is hier gemengd maar wel apart', zo constateert een bewoonster in de Staalmanpleinbuurt. Groepen leven langs elkaar heen. Dat is een bevestiging van diverse onderzoeken in grote steden, waaruit blijkt dat differentiatie niet hoeft te leiden tot meer sociale integratie.¹⁰ Gemengd wonen leidt niet tot gemengd leven. De komst van hogere-inkomensgroepen in een buurt veroorzaakt bij grote inkomensverschillen zelfs nieuwe tegenstellingen langs klassenlijnen, naast de tegenstellingen tussen verschillende sociaal-culturele groepen. Maar in hoeverre hebben voorzieningen geleid tot meer verbindingen? In de stedelijke vernieuwing zijn basisscholen, Huizen van de Wijk, buurtkamers en sportvoorzieningen gerealiseerd en is ruimte gemaakt voor winkels en horeca. Sommige van deze voorzieningen blijken door verschillende groepen te worden gebruikt, anderen selecteren zich meer uit naar doelgroepen.

In de stedelijke vernieuwing is veel aandacht geweest voor maatschappelijke voorzieningen op wijkniveau. Mooie voorbeelden van nieuwe inclusieve Huizen van de Wijk zijn Ru Paré in Overtoomse Veld en de Honingraat in Slotermeer. Collectieve voorzieningen als een buurthuis en een bibliotheek zijn belangrijk voor de sociale veerkracht van bewoners en bevorderlijk voor het onderling contact tussen buurtbewoners. Maar ook winkels en horeca hebben een sociale meerwaarde als ontmoetingsplaats. In Laan van Spartaan heeft de voorzieningenplint aan de Jan van Galenstraat met onder andere een fietsenmaker en café Boes en Beis een grote betekenis voor de buurt en omgeving. In de Bakemabuurthuis noemen bewoners winkels in de gerenoveerde winkelstrip in de Sam van Houtenstraat. In de Staalmanpleinbuurt wordt verwezen naar de (verdwenen) koffiobar Coffeemia (later Casa Sofia) in broedplaats OH3 als plek voor activiteiten en ontmoeting. De binding met een vernieuwde buurt en connectie met andere bewoners hangt voor een belangrijk deel af van de aanwezigheid van dit soort buurtvoorzieningen.¹¹ Zo merkt een Marokkaanse bewoonster in de Staalmanpleinbuurt op: 'Het ontbreekt hier aan contactmomenten. Ik zie bijna nergens een plek waar vermenging plaatsvindt.' Een nieuwe stedeling: 'Doordat er om de hoek weinig is, is er ook minder connectie met de buurt want je gaat naar je werk en je komt thuis. De rest moet je ergens anders halen.' Wellicht kan het gerenoveerde Staalmanplein in die leemte voorzien.

Een effect van de vernieuwing is de toename van gemengde basisscholen als gevolg van ouderinitiatieven. Voorbeelden zijn de Bos en Lommerschool in de Kolenkitbuurt en de Fiep Westendorp-school in de Delflandpleinbuurt. De problematiek van zwarte scholen is echter hardnekkig, zoals bij de Einsteinschool in de Staalmanpleinbuurt. Hoogopgeleide ouders in deze buurt brengen hun kin-

deren naar gemengde scholen in andere buurten. Een moeder: 'Ik wil niet dat mijn kind daar als enige witte kind zit, ook al lijkt me het onderwijsconcept prima.' Terwijl op de sportvelden en in de sportscholen in Nieuw-West sprake is van een grote mate van sociale menging, doet segregatie zich ook voor binnen sportverenigingen. Bij VVA-Spartaan voetballen vooral kinderen en volwassenen met een Marokkaanse achtergrond. Een bewoner wiens kinderen de enige witte voetballers zijn in een lichte vertelt: 'Ik dacht dat de segregatie bij basisscholen erg was, maar bij voetbalclubs is dat vreselijk.' Het is daarom jammer dat de voetbalvelden in Laan van Spartaan alleen door leden gebruikt mogen worden en daardoor van te weinig betekenis zijn voor de buurt.

Aantrekkelijk ingerichte en goed beheerde openbare ruimten verhogen de leefbaarheid en het gevoel van veiligheid. Uit de verhalen van bewoners blijkt dat de stedelijke vernieuwing hier redelijk tot goed in is geslaagd. Een mooie woonstraat als de Elisabeth Boddaertstraat, kleine speelplekjes zoals in de Bakemabuurthuis, een nieuw park als het Staalmanpark en een levendige plint met horeca zoals in Laan van Spartaan versterken de binding met de buurt. Het gebruik kan in de praktijk soms wel iets anders uitpakken dan de verwachting was. Het Staalmanpark is ontworpen als het nieuwe hart van de buurt, maar ook hier is sprake van sociale segregatie, zelfs bij spelende kinderen. Daarnaast blijkt een goede inrichting niet

Staalmanpark.

voldoende. Een grote ergernis in alle buurten – maar vooral in Geuzenveld – is het vele zwerfafval wat volgens veel bewoners de positieve effecten van de vernieuwing weer deels tenietdoet.

Bewoners zoeken buiten de eigen buurt winkelcentra voor boodschappen en groen om te recreëren. Het Osdorpplein wordt gewaardeerd als het sociaal meest gemengde plein in Nieuw-West waar een open sfeer is. Het Sloterpark ontbreekt op bijna geen enkele mental map. Voor sport, uitgaan en ook scholen oriënteert men zich op andere delen van Nieuw-West en de rest van de stad. Door de groei van het aantal inwoners is het aanbod aan dagelijkse voorzieningen in Nieuw-West toegenomen. Er zijn ook nieuwe plekken van betekenis bij gekomen, zoals de Tuinen van West, het strand en de paviljoens aan de Sloterplas. De groei van koopkracht – ook bij hybride stedelingen – is terug te zien in de toename van duurdere restaurants. Bewoners met een woongeschiedenis in Nieuw-West oriënteren zich op diverse plekken en voorzieningen in Nieuw-West, terwijl nieuwe stedelingen in de Ringzone zich wat vaker oriënteren op horeca en winkels in buurten binnen de ring. De afgelopen jaren zijn parken en pleinen opgeknapt. Nieuw-West zou gebaat zijn bij een verdere versterking van het publieke domein waar de werelden van de diverse groepen elkaar raken en deels overlappen.

Complete stadsbuurten

Uit de gesprekken in de vernieuwde buurten blijkt dat de sociale effecten van de stedelijke vernieuwing op verschillende vlakken positief zijn (gevarieerder aanbod aan woningen, meer voorzieningen, verbeterde leefbaarheid, een nieuwe collectiviteit op blokniveau, aantrekkelijke openbare ruimten). Door de vernieuwing zijn met de mix aan koop, vrijesector- en sociale huurwoningen, appartementen en eengezinswoningen meer gemengde buurten ontstaan. In discussies over de vernieuwing en verdichting van naoorlogse wijken is het aspect van samenleven van verschillende groepen tot nu toe veronachtzaamd. Menging in buurten wordt door bewoners gewaardeerd, maar in de praktijk leidt het ook tot nieuwe sociale scheidslijnen.

In de vernieuwing is vooral ingezet op harmonie en stabiliteit in plaats van op het omgaan met verschillen en fricties. In buurten waar diverse groepen samenwonen blijkt sociale cohesie tussen bewoners die sterk van elkaar verschillen een lastig haalbaar ideaal. Het sociale leven in stadswijken kenmerkt zich door een combinatie van fysieke nabijheid en sociale afstand. Sociale menging vindt vooral plaats in het publieke domein van straten, pleinen, parken en voorzieningen. Naast goede relaties met burens en interacties binnen de eigen groep is vooral behoefte aan lichtere vormen van samenleven en thuisvoelen, aan elkaar waarnemen en herkennen, elkaar groeten en enkelen een beetje leren kennen. Een les van de stedelijke vernieuwing is dat daarvoor meer nodig is dan alleen menging van woningtypen en een mix van bevolkingsgroepen. Belangrijk zijn ook een goed ingerichte en beheerde openbare ruimte en buurtvoorzieningen, hoe lastig de realisatie en hoe onvoorspelbaar het gebruik daarvan ook is.

- 1 I. Nio, A. Reijndorp & W. Veldhuis, *Atlas Westelijke Tuinsteden Amsterdam. De geplande en de geleefde stad*, Trancity/EFL Stichting, Haarlem 2008 & I. Nio, A. Reijndorp, W. Veldhuis, A. Blom & H. Coumou, *Nieuw-West: parkstad of stadswijk. De vernieuwing van de Westelijke Tuinsteden Amsterdam*, Trancity/Valiz, Haarlem 2016.
- 2 Zie o.a. de columns van Karima Aissaoui in *de Volkskrant* (nov. 2021-feb. 2022) en F. Milikowski, *Wij zijn de stad. De buitenwijk als kloppend hart*, Amsterdam 2021.
- 3 *Samen Nieuw-West. Waarom een Masterplan? Een analyse van Nieuw-West*, gemeente Amsterdam, 2022.
- 4 Bewoners vertelden over het gebruik en de waardering voor de vernieuwde omgeving, van de woning en het bouwblok tot de buurt. Het ging ook over hun verhuismotieven en verwachtingen. De buurtbiografieën over de Staalmanpleinbuurt en Laan van Spartaan worden opgesteld in samenwerking met BPD en De Alliantie en zullen in digitale vorm verschijnen.
- 5 In 2015 kostte een 4-kamer appartement van 70 vierkante meter in de Bakemabuur 170.000 euro, inclusief keuken en vloer. In Laan van Spartaan en de Staalmanpleinbuurt zijn in 2016 gezinswoningen verkocht voor 1800 tot 2200 euro per vierkante meter.
- 6 T. Nagtegaal, *Bakemabuur. Een buurtbiografie over een stukje Rotterdam in Amsterdam*, ongepubliceerd manuscript, 2020.
- 7 In wijken met veel corporatiebezit – zoals in Nieuw-West – vindt ondanks de fysieke vernieuwing een proces van residualisering plaats: een toenemende concentratie van sociale problematiek als gevolg van uitsortingsprocessen op de woningmarkt. Zie: K. Leidelmeijer e.a., *Veerkracht in het corporatiebezit. De update: een jaar later, twee jaar verder...* In: Fact.Research & Circusvis, Amsterdam, 2020. Zie over Geuzenveld: S. Welschen & L. Veldboer, 'Sociaal werk in stadswijken waar problemen zich opstapelen', in: *Beleid en Maatschappij* 46(3), 2019, p. 348-365.
- 8 Uit een onderzoek naar de beleving van menging in Amsterdamse buurten, waaronder de Wildemanbuurt in Osdorp, blijkt eveneens dat bewoners een voorkeur hebben om in een gemengde buurt te wonen. Ze willen alleen niet dat door de bouw van andere typen woningen de huidige bewoners worden verdrongen naar elders. Zie: *De gemengde stad. Wensen, feiten en beleving*, Rekenkamer Amsterdam 2020.
- 9 Er zijn ook veel bewoners in Nieuw-West – zoals kwetsbare ouderen – van wie het sociale netwerk beperkt is.
- 10 Zie bijvoorbeeld: R. Kleinhans, L. Veldboer & J.W. Duyvendak, 'Zeven vragen die elke protagonist van menging zou moeten stellen', in: *Sociale Vraagstukken*, januari 2019.
- 11 Een voortdurende vraag voor de vernieuwing is dan ook hoe voorzieningen (en openbare ruimten) als buurtdragende te vernieuwen. Zie: I. Nio, A. Treffers & F. Suurenbroek, *Buurt dragers in de Couperusbuurt. Een ruimtelijk-programmatische verkenning van een ontwikkelbuurt*, Hogeschool van Amsterdam 2021.